

ANNELERİN COVID-19 KORKU DÜZEYLERİ İLE BEBEK BAKIM DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

THE RELATIONSHIP BETWEEN MOTHERS' COVID-19 FEAR LEVELS AND BABY CARE BEHAVIORS

Emine Serap Çağan^{1*}, Buse Alış², Aysun Eksioğlu³

¹Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Ağrı, Türkiye

²Mersin Üniversitesi, İÇel Sağlık Yüksekokulu, Ebelik Bölümü, Mersin, Türkiye

³Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, İzmir, Türkiye

ÖZ

Amaç: Oldukça karmaşık olan ve birçok değişkenden etkilenen ebeveynlik rolünü günümüzde etkileyen durumlardan biri de yaşadığımız pandemi sürecidir. Yapılan çalışmalar, pandemi döneminde gebelik ve doğum sonrası kadınların yalnızlık duyguları, belirsizliğe bağlı stres ve sosyal destek eksikliği ve bilginin doğruluğu ile ilgili endişelerin eşlik ettiği yüksek oranlarda depresif belirti ve anksiyete yaşadığını göstermektedir. Bu çalışmada annelerin COVID-19 korku düzeyleri ile bebek bakım davranışları arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amaçlandı.

Yöntem: Kesitsel türde yürütülen araştırma Haziran-Aralık 2021 tarihleri arasında Google forms üzerinden online veri toplama yöntemi ile gerçekleştirildi. Araştırmanın örneklemini evreni bilinmeyen örnek büyüklüğü hesaplama formülü kullanılarak Open Epi programı hesaplama aracı ile hesaplandı (%90 Güven düzeyinde, %85 görülme sıklığı ve %5 yanılğı ile n=138). Çalışmaya 0-6 ay arası çocuğa sahip olan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 152 anne dahil edildi. Veri toplama araçları olarak tanıtıcı özellikler soru formu, COVID-19 korkusu ölçeği, doğum sonu bağlanma ölçeği ve postpartum dönemde annelerin bebek bakımı ile ilgili obsesif ve kompulsif davranışları ölçeği kullanıldı.

Bulgular: Annelerin yaş ortalaması 30.24±4.47'dir. Annelerin COVID-19 korku ölçeği puan ortalamaları 20.50±6.69, postpartum dönemde annelerin bebek bakımı ile ilgili obsesif ve kompulsif davranışları ölçek puan ortalamaları 30.40±7.99, doğum sonrası bağlanma ölçeği ölçek puan ortalamaları 9.90±8.15 olarak saptandı. Annelerin COVID-19 geçirme durumu, pandemi sürecinde emzirmenin etkilenme durumu ile COVID-19 korkusu ölçek puan ortalaması arasında, gebeliğinde sağlık problemi yaşama durumu ile doğum sonu bağlanma ölçeği puan ortalaması arasında ve eğitim durumu ve çalışma durumu ile obsesif-kompulsif davranışları ölçek puan ortalaması arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark olduğu tespit edildi (p<0.05).

Sonuç: Çalışma sonucunda ölçek puan ortalamalarına göre annelerin bağlanma düzeylerinin yüksek olduğu, orta düzey obsesif-kompulsif davranış sergiledikleri ve COVID-19 korku düzeylerinin orta düzeyde olduğu saptandı.

Anahtar Kelimeler: COVID-19 Virüs, Korku, Bebek Bakımı

ABSTRACT

Objective: One of the situations that affect the role of parenting, which is quite complex and affected by many variables, is the pandemic process we live in. Studies show that during the pandemic period, pregnant and postpartum women experience high rates of depressive symptoms and anxiety accompanied by feelings of loneliness, stress due to uncertainty and lack of social support, and concerns about the accuracy of information. With this study, it was aimed to evaluate the relationship between the COVID-19 fear levels of mothers and their infant care behaviors.

Method: The cross-sectional study was carried out between June and December 2021 by online data collection method via Google forms. The sample population of the study was calculated with the Open Epi program calculation tool using the unknown sample size calculation formula. (90% Confidence level, 85% incidence and 5% error, n=138). A total of 152 mothers who had children aged 0-6 months and agreed to participate in the study were included in the study. As data collection tools, the introductory characteristics questionnaire, the fear of COVID-19 scale, the postpartum attachment scale and the obsessive and compulsive behaviors of mothers about baby care in the postpartum period were used.

Results: The mean age of the mothers was 30.24±4.47. COVID-19 fear scale mean scores of mothers were 20.50±6.69, mothers' obsessive and compulsive behaviors related to baby care in the postpartum period, 30.40±7.99, postpartum attachment scale mean score was determined as 9.90±8.15. It was determined that there was a significant difference between some socio-demographic characteristics of the mothers and the scale mean scores. There were statistically significant differences between the mothers' having COVID-19, the state of being affected by breastfeeding during the pandemic and the mean score of the fear of COVID-19 scale, the state of having health problems during pregnancy and the postpartum attachment scale mean score, and the education and employment status and the mean score of obsessive-compulsive behaviors (p<0.05).

Conclusion: As a result of the study, it was determined that the mothers' attachment levels were high, they exhibited moderate obsessive-compulsive behaviors and their COVID-19 fear levels were moderate compared to the scale mean scores.

Key Words: COVID-19 Virus, Fear, Baby Care

Makale Bilgisi/Article Info

Yükleme tarihi/Submitted: 21.04.2022, **Revizyon isteği/Revision requested:** 15.07.2022, **Son düzenleme tarihi/Last revision received:** 05.08.2022, **Kabul/Accepted:** 15.08.2022

***Sorumlu yazar/Corresponding author:** Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Ağrı, Türkiye

¹Email: escagan@agri.edu.tr, ²Email: buseealis@gmail.com, ³Email: aysun.basgun@ege.edu.tr

GİRİŞ

Ebeveynlik dönemi gebelik ile başlayan ve çocuğun gelişim özelliklerine ve değişen dünyadaki yaşam şartlarına göre değişiklik gösteren, karmaşık, toplumsal, kültürel, ekonomik birçok değişkenden etkilenerek anne ve babanın yaşamlarında temel bazı değişimlerin yaşandığı bir dönemdir [1,2]. Gebelik döneminde anne-babanın rolü, çocuğun anne karnında sağlıklı gelişimini desteklemek ve doğum sonrasında çocuğun beslenme ve bakım ihtiyaçlarını karşılamaktır. Anne ve babanın bebek bakımı hakkındaki temel bilgisi; çevresindeki destek ağlarının varlığı, çevresel ve sosyal faktörler ebeveynlik dönemine etkili olmaktadır [3]. COVID-19 pandemisi, 2019 yıl sonu itibarıyla tüm dünyada yaygınlaşarak, toplumun tüm katmanları olmak üzere en çok yaşlılar, çocuklar, kronik hastalar, engelli bireyler ile gebe ve doğum yapmış kadınları önemli ölçüde etkilemiştir [4].

Pandemi sırasında uzun süreli belirsizlik ve akut stres nedeniyle ortaya çıkabilecek ruh sağlığı sorunları önemli bir halk sağlığı sorunu haline gelmiştir. Bu süreçte gebeler genellikle gebelikleri, bebekleri ve doğum sonuçları hakkında endişe ve korku yaşarlar. Doğumun tahmin edilemezliği, tıbbi müdahaleler veya doğum sırasındaki komplikasyonlar ile ilgili endişeler kaygı düzeylerinin artmasına neden olmaktadır [5]. Dünya çapında, yeni annelerin yaklaşık %85'inde doğum sonrası dönemde bir tür duygudurum bozukluğu yaşandığı belirtilmektedir [6]. Özellikle COVID-19 salgınının etkisiyle annenin ruh sağlığı sorunları yaşamasından dolayı hem anne sağlığı ve hem de bebeğin gelişiminin olumsuz etkilendiği belirtilmektedir. Mevcut kanıtlar; kaygı, depresyon ve stres gibi ruh sağlığını etkileyen sorunlar nedeniyle erken doğum, düşük doğum ağırlığı, yetersiz ebeveynlik algısı ve bağlanma sorunları yaşanabildiğini ve çocuğun yaşamı boyunca gelişimsel sorunlar riskinin arttığını vurgulamaktadır [7-9].

Ebeveynlik en iyi koşullarda bile zorlayıcı olabilir, ancak pandemi sırasında annelik yoğun korku ve güvenlik kaygılarını beraberinde getirmektedir [10]. Pandemi ile ilişkili değişiklikler göz önüne alındığında, doğumdan sonra ruh sağlığı sorunları olasılığını artıran birçok stres etkeni bulunmaktadır [6]. Yapılan çalışmalar, salgın sırasında gebelik ve doğum sonrası kadınların yalnızlık duyguları, belirsizliğe bağlı stres ve sosyal destek eksikliği ve bilginin doğruluğu ile ilgili endişelerin eşlik ettiği yüksek oranlarda depresif belirti ve anksiyete yaşadığını göstermektedir [11,12]. Akut stres, anksiyete ve depresif belirtilerin anne ve çocuk sağlığı açısından kötü anne sağlığı davranışları, intihar, intrauterin büyüme gelişme geriliği, emzirmenin kesintiye uğraması, bebeğin sosyal/duygusal gelişiminin gerilemesi, çocukta yetişkinlikte başlayan kronik hastalıkların ortaya çıkması ve sonuçta bireye ve topluma ekonomik yük gibi etkileri söz konusu olmaktadır. Pandemi sürecinin gebelerin ve doğum yapmış annelerin ruh sağlığı etkilenimleri ve bebekleri ile olan ilişkilerine yönelik çalışmaların yapılması oldukça önemlidir [4]. Bu noktada sağlık çalışanları, annelerin fiziksel refahını önemsemenin yanı sıra zihinsel ve ruhsal sağlıklarına da dikkat etmeli ve kaygılarına yönelik uygun desteği sağlamalıdır [13].

Bu araştırma ile annelerin COVID-19 korku düzeyleri ile bebek bakım davranışları arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amaçlandı.

YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Kesitsel türde bir araştırmadır.

Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma Haziran-Aralık 2021 tarihleri arasında Google Forms üzerinden online veri toplama yöntemi ile gerçekleştirildi ve Whatsapp, Instagram, Twitter platformları üzerinden annelere ulaşıldı.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın örnekleminin belirlenmesinde evreni bilinmeyen örnek büyüklüğü formülü kullanılarak Open Epi programı hesaplama aracı

ile minimum örneklem büyüklüğü %90 güven düzeyinde, %85 görülme sıklığı ve %5 yanılğı ile n=138 olarak hesaplandı. Çalışmaya dahil edilme kriterlerini sağlayan 152 anne katıldı.

Araştırmaya dahil edilme kriterleri: 0-6 ay çocuğa sahip olmak, araştırmaya katılmayı kabul etmek

Araştırma dışı bırakılma kriterleri: 6 ay ve üzerinde çocuk sahibi olmak, araştırmaya katılmayı kabul etmemek

Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçları olarak, tanıtıcı özellikler soru formu, COVID-19 korkusu ölçeği, doğum sonu bağlanma ölçeği ve postpartum dönemde annelerin bebek bakımı ile ilgili obsesif ve kompulsif davranışları ölçeği kullanıldı.

Tanıtıcı Özellikler Soru Formu: Bu form annelerin sosyo-demografik bilgilerini değerlendirmek amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirildi. Form, sosyo-demografik özelliklere yönelik 13 soru ve doğurganlık özelliklerine yönelik 7 soru olmak üzere toplam 20 sorudan oluştu.

COVID-19 Korkusu Ölçeği (CKÖ): Ölçek, Ahorsu ve ark. (2020) tarafından geliştirilmiştir. Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Satıcı ve ark. (2020) tarafından yapılmıştır [14]. Ölçek 5'li likert tipindedir ve 7 maddeden oluşmaktadır (1-Kesinlikle katılmıyorum; 5-Kesinlikle katılıyorum). Ölçekten 7-35 arası puan alınmaktadır. Yüksek puan almak COVID-19 korku düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Türkçe geçerlilik güvenilirlik çalışmasında Cronbach Alpha değeri 0.82 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada ise Cronbach Alpha değeri 0.89 olarak saptandı.

Doğum Sonrası Bağlanma Ölçeği (DSBÖ): Ölçek Brockington ve ark. (2001) tarafından geliştirilmiştir. Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Yalçın ve ark. (2014) tarafından yapılmıştır [15]. Ölçek ile anne bebek ilişkisindeki sorunların erken tanısını sağlamak amaçlanmaktadır. Ölçek 6'lı likert tipinde toplam 25 maddeden oluşmakta olup maddelerin 17'si ters derecelendirilmiştir (her zaman, çok sık, sık, bazen, nadiren, hiçbir zaman). Ölçek "bağlanma bozukluğu" (12 madde), "reddetme ve sinirlilik" (7 madde), "bakım konusunda gerginlik" (4 madde), "istismar riski" (2 madde) olmak üzere 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten ve ölçek alt boyutlarından alınan puanların alt boyutlar için belirlenen kesim noktasının üzerinde olması bağlanma ile ilgili sorunların olduğunu ifade etmektedir (bağlanmada bozukluk alt boyutu ≥ 12 , reddetme ve sinirlilik alt boyutu ≥ 17 , bebek bakımında anksiyete alt boyutu ≥ 10 , istismar riski alt boyutu ≥ 3). Ölçek toplamı için kesim değeri 26'dır. Çalışmamızda ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0.83 olarak saptandı.

Postpartum Dönemde Annelerin Bebek Bakımı ile İlgili Obsesif ve Kompulsif Davranışları Ölçeği (POKDÖ): Özdemir ve ark. (2019) tarafından postpartum dönemde annelerin bebek bakımı ile ilgili obsesif ve kompulsif davranışlarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir [16]. Ölçek tek boyutludur ve 9 maddeden oluşmaktadır. Beşli likert tipte olan ölçekte her bir madde 1'den 5'e kadar puanlanmaktadır. Puanlama; Beni hiç tanımlamıyorum (1), Beni çok az tanımlıyorum (2), Beni biraz tanımlıyorum (3), Beni genellikle tanımlıyorum (4) ve Beni çok tanımlıyorum (5) şeklindedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 9, en yüksek puan ise 45'tir. Ölçekten alınan toplam puanın yüksek olması postpartum dönemdeki annelerin bebek bakımları ile ilgili obsesif ve kompulsif davranışlarının fazla olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0.75 olarak bulunmuştur. Çalışmamızda ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0.87 olarak saptandı.

Veri Toplama Yöntemi

Araştırma verileri çevrimiçi anket yöntemiyle toplandı. Annelerden anket formuna başlamadan önce bilgilendirilmiş gönüllü onam formunu okuyarak "Okudum ve araştırmaya katılmayı kabul ediyorum" sekmesini tıklamaları istendi ve bu sekmeyi onaylayan

anneler soruları yanıtlayabildi. Sorulara eksik yanıt veren kişiler çalışmaya dahil edilmedi.

İstatistiksel Analiz

Araştırmadan elde edilen verilerin analizi bilgisayarda Statistical Package for Social Science (SPSS) paket programında gerçekleştirildi. Verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığını Kolmogrov-Smirnov testi ile değerlendirildi. Verilerin normal dağılım göstermesi nedeniyle parametrik testler uygulandı. Verilerin analizinde; sosyo-demografik özellikler için sayı yüzde dağılımları, annelerin sosyo-demografik özellikleri ile COVID-19 korku düzeyi, doğum sonu bağlanma ölçek puanı, postpartum dönemde annelerin bebek bakımı ile ilgili obsesif ve kompulsif davranışları ölçek puanı arasındaki ilişkiyi karşılaştırmak için bağımsız gruplarda t testi yapıldı. Ölçek puan ortalamalarının birbirleri ile ilişkilerini değerlendirmek için ise Pearson korelasyon analizi uygulandı.

Etik Onay

Araştırma için Ege Üniversitesi Tıbbi Araştırmalar Etik Kurul Başkanlığı'ndan onay alındı (Karar No:21-6.1T/49). Araştırma Helsinki İlkeler Deklarasyonu'na (<https://www.wma.net/what-we-do/medical-ethics/declaration-of-helsinki/>) uygun gerçekleştirildi.

BULGULAR

Çalışmaya 152 anne katıldı ve annelerin yaş ortalaması 30.24±4.47 (min:20, max:45)'idi. Tanımlayıcı, obstetrik özelliklere ve COVID-19 geçirme durumuna ilişkin bulgular Tablo 1'de sunuldu (Tablo 1).

Tablo 1. Annelerin sosyo-demografik ve obstetrik özellikleri

Değişkenler	n	%
Eğitim durumu	Ortaöğretim ve altı	31 20.4
	Lisans ve üzeri	121 79.6
Çalışma durumu	Çalışıyor	87 57.2
	Çalışmıyor	65 42.8
Çalışma alanı	Ev hanımı	65 42.8
	Kamu	46 30.3
Doğum sonrası işe başlama durumu*	Özel	41 27.0
	Evet	19 21.8
Sağlık güvencesi	Hayır	68 78.2
	Evet	142 93.4
COVID-19 geçirme	Hayır	10 6.6
	Evet	44 28.9
Aile üyelerinden birinin COVID-19 geçirme durumu	Hayır	108 71.1
	Evet	62 40.8
Planlı gebelik	Hayır	90 59.2
	Evet	134 88.2
Gebelikte sağlık problemi	Hayır	18 11.8
	Evet	31 20.4
Bebegi emzirme	Hayır	121 79.6
	Evet	135 88.8
Pandemi sürecinin emzirmeyi etkileme durumu	Hayır	17 11.2
	Evet	8 5.9
Toplam	Hayır	127 94.1
		152 100

*Ev hanımı anneler dahil edilmedi. **Bebegini emziren anneler dahil edildi.

Annelerin ölçek puanlarının dağılımı Tablo 2'de yer aldı. Buna göre; annelerin CKÖ puan ortalamaları 20.50±6.69 (min:7, max:35), POKDÖ puan ortalamaları 30.40 ±7.99 (min:9, max:45), DSBÖ ölçek puan ortalamaları 9.90±8.15 (min:0 max:55) olarak saptandı.

Tablo 2. Annelerin ölçek puan ortalamaları

Değişkenler	Ort.	SS	Min.	Maks.
CKÖ	20.50	6.66	7	35
POKDÖ	30.40	7.79	9	45
DSBÖ	9.90	8.15	0	55
Bağlanmada bozukluk alt boyutu	5.90	4.46	0	28
Reddetme ve sınırlılık alt boyutu	1.35	2.07	0	15
Bebek bakımında anksiyete alt boyutu	2.50	2.31	0	11
İstismar riski alt boyutu	0.14	0.51	0	4

Ort: Ortalama, SS: Standart Sapma, CKÖ: COVID-19 Korkusu Ölçeği, POKDÖ: Obsesif ve Kompulsif Davranışları Ölçeği, DSBÖ: Doğum Sonrası Bağlanma Ölçeği

Annelerin sosyo-demografik ve obstetrik özellikleri ile ölçek puan ortalamaları karşılaştırıldığında; annelerin eğitim durumu açısından ortaöğretim ve altı mezunu annelerin CKÖ puanı 22.77±6.80, POKDÖ puan ortalaması 27.16±8.80 lisans ve lisansüstü mezun olanların CKÖ puan ortalaması 19.91±6.56, POKDÖ puan ortalaması 31.23±7.59 olarak saptandı ve eğitim durumu ile CKÖ ve POKDÖ puan ortalaması arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark olduğu tespit edildi (p<0.05).

COVID-19 geçirme durumuna göre COVID-19 geçiren annelerin CKÖ puan ortalaması 18.18±5.97, geçirmeyen annelerin ise 21.44±6.16 olarak saptandı ve COVID-19 geçirme durumu ile CKÖ puan ortalaması arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark olduğu tespit edildi (p<0.05).

Annelerin obstetrik özellikleri ile ölçek puan ortalamaları ilişkisi incelendiğinde ise pandemi sürecinde emzirmenin etkilenme durumu açısından pandemi emzirmenin etkilendiğini düşünen annelerin CKÖ puan ortalaması 26.90±4.96, etkilendiğini belirten annelerin puan ortalaması 20.00±6.56 olarak saptandı ve pandemi sürecinde emzirmenin etkilenme durumu ile COVID-19 korkusu ölçek puan ortalaması arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark olduğu tespit edildi (p<0.05).

Gebeliğinde sağlık problemi yaşayan annelerin DSBÖ puan ortalaması 12.90±11.79, sağlık problemi yaşamayan annelerin ise 9.14±6.78 olarak saptandı ve gebeliğinde sağlık problemi yaşama durumu ile doğum sonu bağlanma ölçeği puan ortalaması arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark olduğu tespit edildi (p<0.05).

Doğum sonrası işe başlama durumu, aile üyelerinden birinin COVID-19 geçirme durumu, gebeliğin planlı olma durumu, gebeliğinde sağlık problemi yaşama durumu, bebeğini emzirme durumu gibi değişkenler ile ölçek puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı saptandı (Tablo 3).

Yapılan korelasyon analizi ile ölçek puan ortalamalarının birbirleri ile ilişkilerini incelediğimizde; COVID-19 korkusu ölçek puanı obsesif kompulsif davranış ölçek puan ortalaması arasında negatif yönde zayıf bir ilişki olduğu saptandı (p=0.007, r=-.219). Ayrıca obsesif ve kompulsif davranışları ölçeği puanı ile doğum sonrası bağlanma ölçeği genel puan ortalaması (p=0.003, r=-.242), bağlanmada bozukluk alt boyutu (p=0.005, r=-.227) ve bebek bakımında anksiyete alt boyutu (p=0.001, r=-.256) arasında negatif yönde zayıf bir ilişki olduğu saptandı (p<0.05) (Tablo 4).

Tablo 3. Annelerin sosyo-demografik ve obstetrik özellikleri ile ölçek puan ortalamaları arasındaki ilişkinin incelenmesi

Değişkenler	Sayı (n)	CKÖ	DSBÖ	POKDÖ
		Ort± SS	Ort ± SS	Ort± SS
Eğitim durumu				
Ortaöğretim ve altı	31	22.77±6.80	11.00±10.41	27.16±8.80
Lisans ve üzeri	121	19.91±6.56	9.62±7.49	31.23±7.59
t ve p değeri		t:2.146 p:0.034	t:0.835 p:0.405	t:2.525 p:0.011
Çalışma durumu				
Evet	87	20.58±6.59	8.86±6.36	31.65±7.41
Hayır	65	20.38±6.86	11.30±9.95	28.72±8.48
t ve p değeri		t:0.183 p:0.855	t:1.843 p:0.067	t:2.266 p:0.025
Doğum sonrası işe başlama durumu*				
Evet	22	20.13±6.54	7.54±5.54	30.72±7.38
Hayır	79	20.55±6.83	9.92±8.23	32.00±7.71
t ve p değeri		t:0.257 p:0.797	t:1.274 p:0.206	t:0.492 p:0.690
COVID-19 geçirme durumu				
Evet	44	18.18±5.97	8.81±6.26	31.43±6.69
Hayır	108	21.,44±6.16	10.35±8.80	29.98±8.46
t ve p değeri		t: 2.786 p: 0.006	t: 1.051 p: 0.295	t: 1.014 p: 0.312
Aile üyelerinden birinin COVID-19 geçirme durumu				
Evet	62	19.41±6.43	9.51±6.17	30.19±8.32
Hayır	90	21.24±6.79	10.17±9.30	30.54±7.81
t ve p değeri		t:1.662 p:0.099	t:0.490 p:0.625	t:0.265 p:0.791
Gebeliğin planlı olma durumu				
Evet	134	20.34±6.55	9.52±7.69	30.44±7.94
Hayır	18	21.66±7.73	12.77±10.84	30.05±8.60
t ve p değeri		t:0.787 p:0.434	t:1.598 p:0.112	t:0.195 p:0.846
Gebelikte sağlık problemi yaşama durumu				
Evet	31	21.09±5.83	12.90±11.79	29.70±8.22
Hayır	121	20.34±6.90	9.14±6.78	30.57±7.96
t ve p değeri		t:0.555 p:0.580	t:2.324 p:0.021	t:0.538 p:0.591
Bebeğini emzirme durumu				
Evet	135	20.12±6.57	10.11±8.47	30.38±8.21
Hayır	17	23.47±7.10	8.29±4.84	30.52±6.17
t ve p değeri		t:1.960 p:0.052	t:0.865 p:0.389	t:0.070 p:0.944
Pandemi sürecinin emzirmeyi etkileme durumu				
Evet	11	26.90±4.96	13.81±14.41	29.27±9.07
Hayır	141	20.00±6.56	9.60±7.46	30.48±7.93
t ve p değeri		t:3.412 p:0.001	t:1.660 p:0.099	t:0.485 p:0.629

Tablo 4. Ölçek puan ortalamalarının birbiri ile ilişkisi

Pearson korelasyon	CKÖ	POKDÖ	DSBÖ Genel	DSBÖ Bağlanmada Bozukluk	DSBÖ Bebek Bakımında Anksiyete
CKÖ					
r	1	-0.219	0.171	0.157	0.209
p	-	0.0007	0.035	0.054	0.010
POKDÖ					
r	0.219	1	-0.242	-0.227	-0.256
p	0.0007	-	0.003	0.005	0.001
DSBÖ Genel					
r	0.171	-0.242	1		
p	0.035	0.003	-		
DSBÖ Bağlanmada Bozukluk					
r	0.157	-0.227		1	
p	0.054	0.005		-	
DSBÖ Bebek Bakımında Anksiyete					
r	0.209	-0.256			1
p	0.010	0.001			-

TARTIŞMA

COVID-19 pandemi süreci sağlık ve ekonomik sonuçları nedeniyle toplum üzerinde büyük bir değişime neden olmuştur. Özellikle gebelik ve doğum sonrası ilk yıl anneler açısından psikososyal etkilenim riskinin yüksek olduğu bir dönemdir. Postpartum dönemde anneler doğum sonrası dönemin bilinen stresörleri dışında, bebekleri için kritik olan bakım döneminde pandeminin yüküyle de başa çıkmak zorunda kalmıştır. Bu araştırma ile annelerin COVID-19 korku düzeyleri ile bebek bakım davranışları arasındaki ilişki değerlendirilmiştir.

Çalışmamızda annelerin COVID-19 korku ölçeği puan ortalaması 20.50±6.69 olarak bulundu. Bu sonucu destekleyen benzer özellikte postpartum kadınlara yönelik çalışmalar mevcuttur. Sevimli ve Mete (2021) çalışmalarında lohusaların COVID-19 korkusu ölçek puan ortalamasının 22.19±7.05 olduğunu belirtmiştir [17]. Uzun ve ark.'ın (2021) çalışmasında lohusaların COVID-19 korkusu ortalama puanının 18.00±4.30 olduğu bulunmuştur [18]. Matsushima ve ark.'ın (2021) çalışmasında ise kadınların COVID-19 korkusu ortalama puanı 17.53±5.12 olarak saptanmıştır [19]. Elde edilen puanlar değerlendirildiğinde annelerin COVID-19 korkusunun orta düzeyde olduğu söylenebilir. Postpartum dönemdeki annelerin COVID-19 korkularının orta düzeyde olması, bebeklerine yeterli bakım verememe, bebeğinden ayrı kalma endişesi ve bebeğin hastalık riskine maruz kalması ile ilişkilendirilebilir.

Çalışmada DSBÖ puan ortalaması 9.90±8.15 olarak saptandı. Liu ve ark.'ın (2021) COVID-19 salgını sırasında anne-bebek bağlanmasına etki eden psikolojik riskleri değerlendirmek için maternal doğum sonrası bağlanma ölçeği kullanarak yaptıkları çalışmada, annelerin ölçek puan ortalaması 78.82±8.46 olarak saptanmıştır [20]. Oskovi-Kaplan ve ark.'ın (2021) COVID-19 pandemisi ve sosyal kısıtlamaların annelerin depresyon oranlarına ve anne-bebek bağlanmasına etkilerini "Maternal Bağlanma Envanteri" (MBE) kullanarak değerlendirdikleri çalışmada, annelerin MBE ortanca puan değerinin 100 olduğu tespit edilmiştir [21]. Mayopoulos ve ark. (2021) ise pandemi döneminde doğum yapan annelerde maternal bağlanma düzeyinin daha düşük olduğunu belirtmiştir [22]. Bu bağlamda postpartum dönemde, annelerin COVID-19'a yakalanma ve bebeğine bulaştırma korkuları ya da annenin COVID-19 olması halinde bebeğinden ayrı kalması gibi faktörlerin maternal bağlanma düzeylerine etkisi olduğu düşünülmektedir.

Obsesif-kompulsif bozukluk (OKB) semptomları açısından gebelik riskli dönemlerden biridir ve gebelikte OKB yaygınlığı genellikle %0.2-5.2 olarak bildirilmektedir [23]. Pandemi döneminde ise bu durumun artış gösterebileceği ve obsesif kompulsif semptomlar açısından gebelerin ve postpartum dönem kadınların özellikle risk altında olabileceği belirtilmektedir [24]. Obsesyonların görülmesi durumunda annelerin, bebek bakımından kaçınmaları, bebeğin bilişsel gelişimi için oldukça önemli olan anne-bebek ilişkisini bozabileceği ifade edilmektedir [25]. Çalışmamızda postpartum dönemde annelerin bebek bakımı ile ilgili OKDÖ puan ortalaması 30.40 ± 7.99 olarak saptandı. Mahafey ve ark. (2021) pandemi öncesinde bildirilen peripartum OKB oranlarının pandemi sürecinde iki kattan fazla arttığı ve katılımcıların %7.12'sinde klinik olarak anlamlı OK semptomları mevcut olduğu belirtilmiştir [26]. Thompson ve Bardone Cone (2021) çalışmalarında postpartum dönem kadınlarda OKB semptomlarının daha fazla görüldüğünü belirtmişlerdir [27]. Reagu ve ark. (2022) çalışmalarında kadınların %21.4'ünde obsesif-kompulsif belirtiler olduğunu ve COVID-19 pandemisinin emzirme üzerine etkisine yönelik yaşanan korku ile obsesif kompulsif davranış puanları arasında anlamlı ilişki olduğunu ifade etmişlerdir [28]. Postpartum dönemde OKB semptomlarının görülme oranının artma nedenleri olarak kadınların gebelikte yaşadıkları korku ve stres, COVID-19 virüsü ile bulaşma ve bebeğine bulaştırma riski, COVID-19 enfeksiyonunun bebeğe etkisi konusundaki belirsizlikler olduğu düşünülmektedir.

Gebelik ve doğum sonrası dönemde postpartum depresyon ve anne-bebek arasındaki bağın bozulmasının nedenlerinden biri de strestir. Pandemi süreçlerinde yapılan çalışmalar, gebelik ve doğum sonu dönemlerde kadınların stres ve doğum sonu depresyon düzeylerinin yüksek olduğunu ve buna bağlı olarak annelerin doğum sonu bağlanma düzeylerinin düşük olduğunu vurgulamışlardır [21,29-31]. Bu çalışmada annelerin stres düzeylerine ve depresyon riskine ilişkin bir veri incelenmedi. Farklı çalışmalar ile annelerin stres ve depresyon düzeylerinin incelenmesi önerilmektedir.

Çalışmada annelerin bazı demografik ve obstetrik özelliklerinin COVID-19 korkusunu, maternal bağlanmayı ve OK davranışları etkileyen bir unsur olduğu gözlemlendi. Eğitim düzeyi lisans ve lisansüstü olanlarda CKÖ puanı daha düşükken, OKDÖ puanı yüksek bulundu. Yapılan bazı çalışmalarda eğitim düzeyi ile COVID-19 korku düzeyi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki saptanmamıştır [19,28]. Uzun ve ark. (2021) ise yüksek eğitim düzeyine sahip annelerin COVID-19 korku düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir [18]. Çalışmamızda eğitim düzeyi ile OKDÖ puanı arasında ilişkinin, eğitim düzeyinin bilinçlenme ve farkındalık yaratarak bebek bakımında daha obsesif davranmaya yatkınlık yaratmasının etkili olduğu düşünülebilir.

Çalışan annelerin de çalışmayanlara göre OKDÖ puanları anlamlı olarak yüksek bulundu. Guy ve Arthur'un (2020) pandemi sürecinde akademik annelik adlı niteliksel tipte gerçekleştirdikleri çalışmalarında annelerden biri pandemi döneminde işe başlamalarının COVID-19 korkusu ile birleşerek obsesif-kompulsif davranış oranını arttırdığı belirtmiştir [32]. Annelerin çalışma durumları ile OKDÖ puanları arasındaki ilişkinin nedeninin, annelerin bebeklerinden ayrılmaları, bebek bakımı konusunda yardım alma durumları, bebeğine hastalık bulaştırma korkusu olduğu düşünülmektedir. Çalışmamızda kendisi ya da ailesinden biri COVID-19 geçirenlerde, geçirmeyenlere kıyasla CKÖ puan ortalaması anlamlı olarak daha yüksek elde edildi. Çuvadar ve ark. (2020) olgu sunumu türündeki çalışmalarında COVID-19 pozitif annenin korku ve kaygı düzeyinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir [33]. Çalışmamızda annelerin COVID-19 geçirme durumu ve COVID-19 korku düzeyi arasındaki farklılığın annelerin pandemi sürecinde yaşadıkları olumsuz deneyimler ve bulaştırma riskinden kaynaklandığı düşünülmektedir [18].

Çalışmanın Limitasyonları

Araştırma verilerinin çevrimiçi yöntemle toplanması nedeniyle yeterince anneye ulaşılamaması, annelerin stres ve depresyon düzeylerinin incelenmemesi ve verilerin genellenebilir olmaması araştırmanın sınırlılığını oluşturdu.

SONUÇ

Doğum sonu dönem, kadınların gebelik sırasında yaşanan fizyolojik ve psikolojik değişikliklerden sonra yeni rollerine ve sorumluluklarına uyum sağlamaya çalıştığı dönemdir. Yapılan çalışmalar doğum sonrası dönemde bu süreçle baş edememeleri ve günlük yaşamda yaşadıkları depresif ve obsesif-kompulsif semptomların artmasının kadınları daha derin bir çıkmaza sürükleyeceği belirtilmektedir. Pandemi dönemi de bu semptomları tetikleyen etmenlerden biridir. Çalışma sonucunda ölçek puan ortalamalarına göre annelerin bağlanma düzeylerinin yüksek olduğu, orta düzey obsesif-kompulsif davranış sergiledikleri ve COVID-19 korku düzeylerinin orta düzeyde olduğu saptandı. Bu çalışma ile özellikle pandemi sürecinde gebe ve postpartum kadınların psikolojik durumlarına dikkat edilmesi, kadınların psikolojik durumlarını etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi, perinatal ruh sağlığı hizmetleri sunan uzman sayısının artırılması, kadınların postpartum bakım konusunda danışmanlık almasının sağlanması ve pandemi döneminde sağlık hizmetlerinin sunulmasında alternatif yöntemlerin (telesahlik vb.) uygulanmasının psikososyal desteğin geliştirilmesine yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Etik onay: 2021/21-6.1T/49 Ege Üniversitesi Tıbbi Araştırmalar Etik Kurulu

Çıkar çatışması: Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal destek: Yok.

Teşekkür: Yazarlar çalışmaya katılarak destek veren annelere teşekkür eder.

Yazar Katkısı: Fikir: EŞÇ,BA; Tasarım: EŞÇ,BA,AE; Veri Toplama: BA; Verilerin istatistiksel analizi: EŞÇ,AE; Literatür taraması: BA,EŞÇ,AE; Makale yazımı: BA,EŞÇ,AE; Eleştirel inceleme: EŞÇ,AE.

KAYNAKLAR

1. Altaş B. Annelikle birlikte aşkın değişen yönü: iyi babaysan seni daha çok severim kocacım!. Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi. 2019;2(2):174-210.
2. Başaran M, Aksoy AB. Anne-babaların korona-virüs (covid-19) salgını sürecinde aile yaşantılarına ilişkin görüşleri. PESA USAD. 2020;13(71):668-678.
3. Clemons RM. Issues in newborn care. Prim Care. 2000;(27):251-267.
4. Czarzasta K, Wojciechowska M, Segiet-Swiecicka A, Borodzicz-Jazdzzyk S, Niedziela M, Sajdel-Sulkowska EM. The effect of depressive-like behavior in pregnant rat dams on the cardiovascular system in their offspring. Stress. 2020;(23):1-7.
5. Araj S, Griffin A, Dixon L, Spencer SK, Peavie C, Wallace K. An overview of maternal anxiety during pregnancy and the post-partum period. J Ment Health Clin Psychol. 2020;4(4):47-56.
6. Ollivier R, Aston M, Price S, et al. Mental health & parental concerns during Covid-19: The experiences of new mothers amidst social isolation. Midwifery. 2021;94:102902.
7. Kimmel MC, Bauer A, Meltzer-Brody S. Toward a framework for best practices and research guidelines for perinatal depression research. J Neurosci Res. 2020;98:1255-1267.
8. Kinser PA, Jallo N, Amstadter AB, et al. Depression, anxiety, resilience, and coping: the experience of pregnant and new mothers during the first few months of the Covid-19 pandemic. J Womens Health. 2021;30(5):654-664.
9. Abu Sabbah EA, Eylan SB, Al-Maharma DY, Thekrallah F, Safadi RR. Fears and uncertainties of expectant mothers during the Covid-19 pandemic: trying to reclaim control. Int J Qual Stud Health Well-being. 2022;17(1):2018773.
10. United Nations Population Fund. <https://www.friendsofunfpa.org/motherhood-during-coronavirus/> Erişim Tarihi: 10 Nisan 2021.
11. Farewell CV, Jewell J, Walls J, Leiferman JA. A mixed-methods pilot study of perinatal risk and resilience during Covid-19. J Prim Care Community Health. 2021;11:1-8.

12. Preis H, Mahaffey B, Heiselman C, Lobel M. Pandemic-related pregnancy stress and anxiety among women pregnant during the coronavirus disease 2019 pandemic. *Am J Obstet Gynecol MFM*. 2020;2:1-3.
13. Chen H, Guo J, Wang C, et al. Clinical characteristics and intrauterine vertical transmission potential of Covid-19 infection in nine pregnant women: a retrospective review of medical records. *Lancet*. 2020;395(10226):809-815.
14. Satıcı B, Tekin EG, Deniz ME, Satıcı SA. Adaptation of the fear of Covid-19 scale: Its association with psychological distress and life satisfaction in Turkey. *Int J Ment Health Addict*. 2020;19(6):1980-1988.
15. Yalçın S, Örün E, Özdemir P, Mutlu B, Dursun A. Türk annelerde doğum sonrası bağlanma ölçeklerinin güvenilirliği. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*. 2014;57:246-251.
16. Özdemir K, Menekşe D, Çınar N. Development of obsessive and compulsive behaviors scale of mothers in postpartum period regarding baby care: validity and reliability. *Perspect Psychiatr Care*. 2019;56(2):1-7.
17. Sevimli AD. Lohusalarm koronavirüs (Covid-19) korkusu ve doğum sonu destek gereksinimlerinin belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstinye Üniversitesi, 2021.
18. Uzun A, Öztürk GZ, Bozkurt Z, Çavuşoğlu M. Investigating of fear of Covid-19 after pregnancy and association with breastfeeding. *JID Health*. 2021;4(1):327-333.
19. Matsushima M, Tsuno K, Okawa S, Hori A, Tabuchi T. Trust and well-being of postpartum women during the Covid-19 crisis: depression and fear of Covid-19. *SSM Popul Health*. 2021;15:100903.
20. Liu C, Hyun S, Mittal L, Erdei C. Psychological risks to mother infant bonding during the Covid-19 pandemic. *Pediatric Research*. 2021;1-9.
21. Oskovi-Kaplan ZA, Buyuk GN, Ozgu-Erdinc AS, et al. The effect of Covid-19 pandemic and social restrictions on depression rates and maternal attachment in immediate postpartum women: a preliminary study. *Psychiatr Q*. 2021;92(2):675-682.
22. Mayopoulos GA, Ein-Dor T, Dishy GA, et al. Covid-19 is associated with traumatic childbirth and subsequent mother-infant bonding problems. *J Affect Disord*. 2021;282:122-125.
23. Demirkol ME, Şimşek L, Yılmaz H, Tamam L. Gebelik ve postpartum dönemde obsesif kompulsif bozukluk. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 2018;10(1):118-129.
24. Davenport MH, Meyer S, Meah VL, Strynadka MC, Khurana R. Moms are not ok: Covid-19 and maternal mental health. *Front Glob Womens Health*. 2020;1:1-6.
25. Konuk N, Öztürk Ü, Karakuş G, Tamam L. Postpartum obsesif kompulsif bozukluk: bir gözden geçirme. *Klinik Psikofarmakoloji Bulteni*. 2007;17(3):142-146.
26. Mahaffey BL, Levinson A, Preis H, Lobel M. Elevated risk for obsessive compulsive symptoms in women pregnant during the Covid-19 pandemic. *Arch Womens Ment Health*. 2021;25:367-376.
27. Thompson KA, Bardone-Cone AM. 2019-nCoV distress and depressive, anxiety and OCD-type, and eating disorder symptoms among postpartum and control women. *Arch Womens Ment Health*. 2021;24(4):671-680.
28. Reagu SM, Abuyaqoub S, Babarinsa I, et al. Impact of the fear of Covid-19 infection on intent to breastfeed; a cross sectional survey of a perinatal population in Qatar. *BMC Pregnancy Childbirth*. 2022;22(1):1-9.
29. Dymecka J, Gerymski R, Iszczuk A, Bidzan M. Fear of coronavirus, stress and fear of childbirth in Polish pregnant women during the Covid-19 pandemic. *Int J Environ Res Public Health*. 2021;18(24):13111.
30. Guvenc G, Yesilcinar İ, Ozkececi F, et al. Anxiety, depression, and knowledge level in postpartum women during the Covid-19 pandemic. *Perspect psychiatr care*. 2021;57(3):1449-1458.
31. Suárez-Rico BV, Estrada-Gutierrez G, Sánchez-Martínez M, et al. Prevalence of depression, anxiety, and perceived stress in postpartum Mexican women during the Covid-19 lockdown. *Int J Environ Res Public Health*. 2021;18(9):4627.
32. Guy B, Arthur B. Academic motherhood during Covid-19: Navigating our dual roles as educators and mothers. *Gender Work Organ*. 2020;27(5):887-899.
33. Çuvadar A, Özcan H, Arıkan MGG, Ateş S. Covid-19 tanılı gebede postpartum kaygı düzeyi: İki olgu sunumu. *Ordu University J Nurs Stud*. 2020;3(3):297-301.